

3. Рубинштейн С. Л. Психолого-педагогические проблемы нравственного школьников / С. Л. Рубинштейн. – М.: Просвещение, 2001. – 427 с.

Трумко О.М.

*кандидат філологічних наук, науковий співробітник,
Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою
Національного університету «Львівська політехніка»*

РОЛЬ СІМ'Ї У ВИХОВАННІ ДИТИНИ: КОМУНІКАТИВНИЙ АСПЕКТ

Питання ролі сім'ї у процесі встановлення нової особистості дедалі частіше привертає увагу педагогів, психологів та соціологів. Адже, саме сім'я виступає підґрунтям для формування у дитини ставлення до світу та суспільства, до себе та інших людей. Вона є середовищем первинної соціалізації дитини, джерелом її матеріальної та емоційної підтримки, засобом збереження і передання культурних цінностей від покоління до покоління [5, с. 229].

Висвітленню теоретичних і практичних аспектів виховання дітей в українській педагогіці присвячені праці Т. Алексеєнко, І. Беха, О. Киричука, А. Макаренка, Л. Пономаренко, В. Сухомлинського, М. Фіцули та ін.

Мета цього дослідження полягає у визначенні ролі спілкування батьків з дітьми у процесі реалізації виховання та формування особистості дітей. Матеріалом для аналізу слугують твори І. Франка: повісті «Воа constrictor» і «Для домашнього огнища» та оповідання «Гриць та панич», «Пирог з черницями» і «Під оборогом».

Виховання – це процес цілеспрямованого, систематичного формування особистості, що зумовлений законами суспільного розвитку та дією багатьох об'єктивних і суб'єктивних факторів (культури, традицій, звичаїв, поглядів народу, побутових умов тощо), з метою підготовки її до активної участі у виробничому, громадському і культурному житті суспільства [3, с. 53]. Сімейне виховання – це «форма виховання, що поєднує цілеспрямовані педагогічні дії батьків з повсякденним впливом побуту» [3, с. 306].

У процесі виховання батьки впливають на формування світогляду дитини відповідно до прийнятих норм поведінки у суспільстві, тобто сприяють її первинній соціалізації. Вони забезпечують становлення особистості дитини у найближчому середовищі шляхом засвоєння його норм, соціальних цінностей і моделей поведінки, формування особистісних якостей, набуття соціального досвіду та творчого їх відтворення у взаємодії з іншими членами суспільства [1, с. 61]. Фактично батьки здійснюють передачу власного досвіду у формі вказівки до дії, інформують дитину про очікуваний результат [4, с. 199] та забезпечують знаннями про навколишній світ і стосунки між людьми. Наприклад, мати визначає дії сина під час негоди: «– А ти ніколи більше під таку годину не виходи з хати <...> – Недобре малим дітям бути самим серед таких страховищ <...> – ... міг перелякатися і вмерти зо страху. І тоді мама плакала б за тобою» [11, с. 51].

Також батьки спрямовують свої дії на визначення поведінки дітей згідно з нормами моралі та цінностей суспільства [2, с. 86]. Батько моделює

ситуацію, в якій може опинитися син та визначає його дії – він завжди повинен говорити правду та любити ближнього: «– ... Коли хто щось винен, говори йому правду в очі, вали сміло що думаєш. Але любити його не покидай. Так ніколи не схибиш із доброї дороги» [9, с. 59].

Реалізуючи виховний потенціал сім'ї, батьки забезпечують розвиток світогляду дитини та сприяють позитивним змінам в її особистості, вказують на позитивні/негативні наслідки, які очікують на дітей у випадку вибору лінії поведінки: «– ... пам'ятай собі мої слова! <...> коли тобі хто повірить щось, завірить тебе і свою долю, чи то свій чоловік, чи пан, чи навіть твій найгірший ворог, будь усе гідним того довір'я, не зрадь його ніколи. Тільки так дійдеш до того, що будуть тебе шанувати люди і ти сам собі не будеш мав що закинути. Спокійне сумління, синку – то найстарша річ. Маємо воювати з ними, то воюймо чесно, явно і одверто, але нечесних способів цураймося. Вони ніколи не помагають. Навпаки, вони можуть згубити і найчеснішу справу» [8, с. 247]. У наведеному прикладі батько у відповідь на заяву сина вчинити негідно: «– ... Знаєте, наш панич хоч певно знав, що сталося з вами, а мені не сказав нічого. Певно, хотів, аби я помагав йому намовляти парубків до повстання. О, та не дочекається сього! <...> О, але я вже знаю, що зроблю. Я їм дам себе знати!» [8, с. 245–246], не тільки визначає його поведінку, але й описує негативні наслідки, що очікують на хлопця у разі порушення етичних норм та цінностей.

Дорослі члени сім'ї, зокрема батьки, докладають більшою або меншою мірою усвідомлені зусилля щодо виховання дитини, які спрямовані на те, щоб молодші члени сім'ї відповідали уявленням старших про те, якими мають бути і стати дитина, підліток, юнак [6, с. 94]. Так, батько на основі своїх знань про світ та власного досвіду пояснює синові важливість грошей у житті, формуючи при цьому його погляди на майбутнє: «– ... Слухай, синку, гроші – то всемогучий пан! З грішми ти мудрий, а без грошей дурень. З грішми ти пан, а без грошей капцан. З грішми тебе шанують, а без грошей на тебе плюють» [7, с. 186]. Вплив способу життя сім'ї, продиктованих суспільством, релігійною, національною чи етнічною приналежністю установок засвідчує ще один уривок: «– ... Вчися добре! Тепер треба мати добру голову, аби доробитися маєтку. Як вивчиш усі школи, то тоді знайдеш для себе таку жінку, що буде мати не десять, але сто тисяч посагу. А гроші – то велика річ! <...> – У школі зійдешся з різними дітьми, а найбільше там буде «гоїв». Держися тих, що краще вбрані, паничків, не попускайся їх, хоч би тебе й ногами копали. У них така натура, але від них найбільше можна скористати. Не забувай, що ти жид, а жид мусить бути «Geschäftsmann»¹, а ні, то пропав» [10, с. 204]. Зосереджуючи увагу дитини на етнічній приналежності сім'ї, мати визначає поведінку хлопця у школі. Вона спонукає його добре навчатися та окреслює перспективи, які очікують на сина як винагорода за успішне навчання. Мати також впливає на формування самооцінки сина, усвідомлення свого власного «Я», засвоєння методів протидії зовнішньому тискові та вироблення критеріїв ставлення до інших людей.

Таким чином, у сім'ї формуються основи характеру дитини, її ставлення до навколишнього світу та оточення, уявлення про моральні, ідейні та культурні цінності, відбувається соціалізація. Батьки, спілкуючись з дитиною,

¹ Ділова людина (нім.)

впливають на розвиток її особистості, навчають правилам поведінки у повсякденному житті, налаштовують на позитивні вчинки та сприяють максимальному розвитку та самореалізації дитини.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Т. Ф. Концептуалізація соціально-педагогічних основ сучасного сімейного виховання : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальностями 13.00.05 – соціальна педагогіка та 13.00.07 – теорія і методика виховання на тему / Тетяна Федорівна Алексеєнко. – Київ, 2017. – 573 с.
2. Вецкур Т. А. Моралістичний повчальний дискурс: основні характеристики / Т. А. Вецкур // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – 2010. – № 7. – С. 86–90.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – Київ : Либідь, 1997. – 376 с.
4. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Москва : Гнозис, 2004. – 390 с.
5. Михальська С. А. Спілкування батьків і дітей як фактор розвитку особистості дитини / С. А. Михальська // Проблеми сучасної психології. – 2016. – Вип. 31. – С. 227–237.
6. Мудрик А.В. Социальная педагогика : учеб. [для студ. пед. вузов] / А. В. Мудрик ; под ред. В. А. Сластенина. – [3-е изд., испр. и доп.]. – Москва : Академия, 2000. – 200 с.
7. Франко І. Воа constrictor // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 22. – С. 109–207.
8. Франко І. Гриць та панич // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 21. – С. 217–287.
9. Франко І. Для домашнього огнища // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 19. – С. 7–143.
10. Франко І. Пирого з черницями // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1978. – Т. 16. – С. 201–206.
11. Франко І. Під оборогом // Іван Франко. Зібрання творів : у 50 т. / Іван Франко. – Київ : Наукова думка, 1979. – Т. 22. – С. 35–52.

Шаргородська О.В.

студентка,

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ У СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ ПЕРШООСНОВ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

Розвиток соціальної компетентності дітей дошкільного віку нерозривно пов'язане з сучасними тенденціями розвитку української дошкільної освіти як окремого ланцюжка усієї системи освіти.

Як визнано науковцями, дитинство є особливим періодом, становлення якого пов'язане із своєрідністю, особистістю, відмінністю процесу дорослішання дитини, через входження у соціальний світ дорослих (А. Богуш, Т. Поніманська, О. Якіменко та ін.), що на основі освоєння культурних, моральних правил і закономірностей суспільного життя відбувається найбільш результативний розвиток соціальних умінь і навичок та в цілому